

Eöry Vilma (szerk.): *Értelmező szótár + Értelmezések, példamondatok, szinonimák, ellentétek, szólások, közmondások, nyelvhasználati tanácsok és fogalomköri csoportok.* Tinta Könyvkiadó. 2007. 1800 oldal

Újra Tinta! És újra szótár! Aki az eddigi Tinta-szótárakról lemaradt, most zanzásítva pótolhatja azokat, miközben könyvespolcát egy vadonatúj értelmező szótárral bővíti. Vagy fogalmazhatnánk így: aki ezt a 2 kötetet a kezébe veszi, megérti, mi minden hiányzik még a polcáról. 6 évi munka eredménye jelenik most meg a Tinta Kiadónál Eöry Vilma főszerkesztésében. És egy régen várt, hiánypótló mű, legalábbis a magyart mint idegen nyelvet tanítók, és ami ennél is fontosabb: tanulók körében. Angolszász vagy francia nyelvterületen magától értetődő, hogy a bőség zavarával küzdünk, ha könyvesboltban ilyesmit keresünk, nálunk nem volt kapható idáig: olyan egynyelvű szótár, mely a magyarul tanulóknak segítségére lehet adott szint elérése után. Olyan egynyelvű szótár, melyben a nem anyanyelvi beszélők számára is érthetőek a meghatározások, esetleg rajzzal segítik a megértést (mint például az otthonka vagy a bölcső esetében), és minden esetben példamondatok illusztrálják az adott címszó mondatba illeszthetőségét. Ha a kötet alcímét is elolvassuk, világossá válik, miért nem egyszerűen értelmező ez a szótár, mi benne a plusz. Minden szócikk végén, az értelmezés és az azt segítő-illusztráló példamondatok után ott találjuk az adott szó szinonimáit, antonimáit és a szó etimológiáját. Ily módon a szótár kiválóan illusztrálja, hogy bár pontosan ebben a műfajban úgy tűnhet, mintha a szavak önálló egységek lennének, külön állnának, és önmagukban meghatározhatóak lennének, de a nyelv ennél jóval komplexebb és szövevényesebb, egy-egy szó mindig része a körülötte szövődő hálónak, a róla való információk tehát csak ennek a hálónak a bemutatásával vagy legalábbis fellebbentésével válhatnak teljessé.

Ha szótárról beszélünk-írunk, az első kínálkozó és feltétlen megválaszolandó kérdés, hány szócikket tartalmaz az adott mű. A Tinta esetében ez a szám kimondottan alacsony, hiszen az *Értelmező* +-ban mindössze 16 065 címszó található. De ha kissé módosítjuk a kérdést, és a következőképpen tesszük fel: hány nyelvi adat található a szótárban, rögtön imponálóbb számot kapunk: 250 000. A telhetetlen szótárhasználó természetesen elábrándozik arról, milyen csodás is lenne, ha ugyanezzel az alapossággal 50-60 ezer címszót mutatna be a szótár, de ebben az esetben nem lenne elég a két, de talán még a kétszer két kötet sem, és nem készül-

hetett volna el 6 év alatt. (Gondoljunk csak arra, hogy a Nyelvtudományi Intézet *A magyar nyelv nagyszótárának* utolsó kötetét 2031-re tervezi!) A szócikkeken belül megjelennek a vonzatos szerkezetek, az idiómák, a szócikkek végén az említett szinonimák, antonimák és az esetleges összetételek (a szelet végén a natúrselet, vagy a tábla végén a hirdetőtábla). A nyelvet tanulók-tanítók számára kiemelkedően fontos adat az is, hogy példamondatból 40 410 található a szótárban, melyek részben szövegekorpusból származnak, részben azonban kitalált mintamondatok. És itt érdemes megemlíteni, hogy a szótár egyik központi célja a nyelvművelésben való aktív részvétel, a normaközvetítés. Földesi Andrásnak a Magyar Nyelvőr 2008. január-márciusi számában megjelent elemzése a szótárról az Ország-héfele meghatározás alapján „erősen normatív jellegű tájékoztató” szótárnak kategorizálja az ÉrtSz. +t, és hangsúlyozza, hogy a szótár a maga eszközeivel nagymértékben járul hozzá a nyelvműveléshez „akár a szövegprodukciónak, akár az iskolai nyelvoktatás terén”.

A normativitáshoz és egyúttal a magyarul tanulók pontos tájékoztatásának szándékához kapcsolódik a szótárnak az a jellemzője, hogy igen nagy hangsúlyt helyez a vonzatkeretekre és a morfológiai információkra (például a *vesz* ige különféle töveiről való tájékoztatás egész kis értekezéssé kerekedik).

Rendkívül felhasználóbarát módon a legfontosabb rövidítések feloldása minden oldal alján megjelenik (pl. szófaji kategóriába sorolás, tájegység, ahonnan a szó származik, gyakorisági mutató stb.) .

Esett már szó a viszonylag szűk címszóanyagról, amit a nyelvet tanulók szempontjából tovább szűkít a régies, elavult, illetve tájnyelvi szavak aránya. Miközben természetesen ott szerepel a címszóanyagban a *számítógép*, *laptop*, *honlap*, *web*, nem található meg például a *letölt* vagy *letöltés*, ugyanakkor ott van mellettük a *kasznár*, a *tözsér*, vagy a muravidéki szleng az elégtelenre. (Itt meg kell jegyezni azt is, hogy a szleng kapcsán mindig kényes kérdés, mikori szlengről beszélünk. Ennek a pontosításnak a kezelése nyilvánvalóan nehéz feladat egy értelmező szótár számára, ezért találhatunk olyan szlengsorokat, melyekben egyes szavak már kikopottak, kevésbé használnak tűnnek. A magyarul tanulók számára tehát ezen a téren igen megnehezedik a tájékozódás. Valószínűleg értetlenül néznének egy mai középiskola diákjai arra a külföldire, aki kijelentené: *Ma dugót kaptam matekból.*) Az elavult alakok helyett talán hasznosabb lenne a nyelvet tanulók számára a képzett és ragozott alakok nagyobb számban való megjelenése, hiszen a nyelvhasználat elsajátításához-fejlesztéséhez a nem anyanyelvi beszélőknek erre is szükségük lenne. Kimondottan a magyart mint idegen nyelvet tanulók szempontjából vizsgálva a szótárt tehát kedvezőbb lett volna a mai, élő köznyelv nagyobb súllyal való megjelenése (hiányérzetünket azonban enyhíti Minya Károly Új szavak I. című, természetesen szintén a Tintánál megjelent kötete, melynek egyik legígéretesebb része a római I. a címben, ami annak a reménynek enged teret, hogy továbbiak, még újabbak, még frissebb gyűjtések követik majd).

A nyelvművelő szerep végrehajtásának egyik legfontosabb eszköze a kifejezetten nyelvhasználati információkra vonatkozó rész az egyes szócikkek végén. Ilyen például egy-egy szó kiejtésére vagy helyesírására vonatkozó tudnivaló (pl. *tűnődik*,

korall, bígít: ez utóbbinál talán már túlzottan bőbeszédű is a szótár, hiszen a címszóban természetesen látjuk a két hosszú *i*-t), de a stílusérték, pragmatikai kérdések (*szervusz*), illetve a megfelelő szinonima felkínálása is (pl. a *náció* szó esetében jelzi a szótár, hogy lehet bizalmas, népies vagy rosszálló szövegtől függően, és felkínálja a *nemzet* szót mint semleges stílusértékűt). Olykor kifejezetten enciklopédikus jellegű tudnivalók is megjelennek, mint például a *réz vegyjele*.

Az eddig említett előnyök mellett a szókincsfejlesztésben kitűnően használható a második kötet végén található fogalomköri csoportosítás, Kiss Gábor munkája. Mindezek ismeretében érthető hát, hogy műfordító és hungarológus képzésben részt vevő diákjaim nagy örömmel vetették rá magukat erre az új, igazán „diákbarát” szótárra, mikor bevittem az órára.

Maruszkai Judit